

Geen vals sentiment

Esther Verhoef – Tegenlicht
Anthos, Amsterdam; gebonden, 566 blz., €19,95

kelijk. Verhoef verwerkt grote thema's in haar roman: pesten, geestesziekte, de gevolgen van een getraumatiseerde jeugd, liefde en dood. Vals sentiment ligt dan al gauw op de loer, maar de schrijfster zeilt kundig tussen de verraderlijke klippen door. Zo ontstaat een verhaal dat je - ondanks die zeshonderd bladzijden - in één adem uitleest.
SONJA DE JONG

Latente afkeer

Oek de Jong – De stok
Slibreeks nr. 138, Uitgave CBK Zeeland, Middelburg; 48 blz., €7,50

de kolonie voor het vaderland te behouden'. Hij keerde terug als een ander mens; vooral Nelis lijdt onder zijn driftbuien. Abel en Nelis trekken weliswaar veel samen op, maar bij Abel is de afkeer van zijn vriend 'altijd latent aanwezig'. In de loop van het verhaal wordt hij steeds wantrouwer. Maar voor de afloop moet de lezer dus nog een tijdje geduld opbrengen.
ALETTA SCHWEIGMANN-SNOECK

Lange sportzomer

Nynke de Jong – Vrouw kijkt sport
L.J. Veen, Amsterdam; 160 blz., €15,95

moet kijken, kun je er maar beter van genieten. De Jong wisselt columns met persoonlijke herinneringen af met een korte geschiedenis van de sport, basisinformatie en 'domme vragen' aan kenners uit het wereldje. Die combinatie, opgetekend met humor en vaart, levert een vermakelijk werk op voor sportnietwits als ondergetekende. Een aanrader, zelfs voor wie al wel verstand van de materie heeft.
SASKIA JONKER

Tijdelijk bestaan

Marie Kessels - Het lichtatelier
De Bezige Bij, Amsterdam; 176 blz., €18,90

Wat de ene mens schijnbaar moeiteloos verwerkt, is voor anderen een haast oneindig proces. De dood van Edgar, haar geliefde, is voor Ilse, hoofdpersoon in Marie Kessels' nieuwste roman 'Het lichtatelier', het begin van langdurige rouwarbeit. Uit gestampte en gekookte vezels en lompen maakt ze plantenmassa en papierpulp, en uiteindelijk prachtige bladen papier met een levendige huid.

Als vormgegeven herinnering, die zoekend naar bladeren, oude enveloppen en kledingrestanten al op gang komt. Ze stopt de hele massa in blenders en mixers, tot de verpulverde en later stukgekookte stinkende delen weer tot een nieuw geheel groeien. Gecycled papier als, dat mag duidelijk zijn, symbool van vergankelijkheid en wedergeboorte.

Marie Kessels is een bijzondere schrijfster, publiciteitsschuw, zelden gefotografeerd, met een klein oeuvre aan stilistisch opvallend sterke boeken op haar naam. Steeds gevuld met verlegen, wat onbeholpen, maar niettemin doortastende vrouwen in nederige baantjes als hoofdpersoon, die zich dapper door het leven slaan. Ze hunkeren naar moeilijk vindbaar menselijk contact en liefde, zoals Veer in 'De god met gouden ballen' of de naamloze vrouwen in 'Boa' en 'Het nietigste'. Ook Ilse vermijdt oppervlakkige contacten en houdt van observeren. Ze verliet als jongere haar huis om een tijd dakloos te zijn en als een vroege dumpster diver

Papier is symbool van vergankelijkheid en wedergeboorte.

te leven van restanten. Ze wast zich onder het lauwwarme water uit een gieter van het kerkhof en poept op verlaten bedrijfsterranen.

Dan komt Edgar in haar leven, een epileptische, wat autistische raadshoer aan het gerechtshof, die bij zijn narrige zuster inwoont. Pas na lang aandringen gaat hij met Ilse mee om iets te gaan begrijpen van haar 'natuurlijke' bestaan op het als paradijselijk ervaren landje 'De Zoete', waar overigens de bedrijfsgebouwen van alle kanten opdringen. Gelukkig maar, want zulke toevoegingen aan de flashbacks neutraliseren enigszins de overgeconcentreerde fragmenten met

maar voortdurende etherische beschrijvingen van blaadjes, nerfjes, vezels en plooiën en de negentiende-eeuwse melodramatiek van het drinken uit een grafkelk of nauwgezet verzorgen van een kaalgevreten mussenskeletje. Na Edgars plotselinge dood wordt Ilse weer op zichzelf teruggeworpen. Maar geen nood, Kessels' vrouwen weten zich altijd te herememen, zoals het proces van papier scheppen bewijst. Zij weten diep van binnen dat ziekte en eenzaamheid en ook de dood bij het leven horen, maar dat er na een crisisperiode nog goed te leven valt.
ANDRÉ KEIKES

Het recht in eigen hand

Jane Casey – Vergelding
Vertaald door Iris van der Blom.
Anthos, Amsterdam; 474 blz., €19,95

Ze maakt nog wel eens een foutje en soms loopt ze klappen op. De Ierse Maeve Kerrigan staat aan het begin van haar carrière bij de Londense politie en ze moet nog wat ervaring opdoen. Het maakt haar wel zo geloofwaardig. Maeve is de heldin in twee van de drie thrillers van Jane Casey, ook een Ierse die in Londen woont. 'Vergelding' is haar nieuwste boek. Kerrigan en haar collega's onderzoeken twee gruwelijke moorden en ontdekken dat de slachtoffers één ding gemeen hebben: het waren veroordeelde pedofielen.

lemand heeft het recht in eigen hand genomen. Omdat er weinig sporen zijn, vermoedt de politie dat er beroepscriminelen aan het werk zijn geweest. 'Vergelding' is een echte politieroman. De lezer volgt het onderzoek van a tot z en wordt tevens deelgenoot gemaakt van alle andere perikelen op het bureau. Zo rijst in de loop van het onderzoek de vraag of er misschien een lek bij de politie zit. En Maeve wordt op pad gestuurd met een nieuwe collega. Hij heeft de reputatie een uitstekende politiemannetje zijn, maar gedraagt zich hufterig. Er is ook veel aandacht voor privé zaken. Maeves rommelige leventje wordt gedetailleerd uit-

Jane Casey
FOTO ANNIE ARMITAGE

gewerkt. Dat betekent ook dat de lezer haar knipperluchtelijke met een collega breed uitgemeten krijgt. Op die momenten heeft de thriller meer iets van een gewoon romangetje. De plot kent wel interessante ontwikkelingen. Dat de recherche op zeker moment resultaat begint te boeken, betekent nog lang

niet dat het verhaal uit is. Casey plakt er gewoon weer een verhaal aan vast. Op het eind moet er dan nog veel worden afgewerkt. Nadeel is ook dat het geheel erg wijdlopieg is opgeschreven. Veel thrillers zijn eigenlijk gewoon te dik, en dit is er een van.
ALETTA SCHWEIGMANN-SNOECK

Ahoy, mijn lentelied

Pieter Boskma – Mensenhand
Prometheus, Amsterdam; 132 blz., €19,95

Pieter Boskma (1956) is een meesterlijk en onmatig dichter. Meer dan driehonderd verzen telde zijn romandikke bundel 'Doodsbloei', een requiem voor zijn vrouw. Boskma had er een klassiek werk mee op zijn naam kunnen schrijven, ware het niet dat hij vergat te snijden. In een aantal gedichten gingen hilarische oprispingen met de poëzie aan de haal.

Twee jaar later mag in 'Mensenhand' het verlies nog zachtjes nagloeien, het is vooral weer lente en lust wat de klok slaat. De dichter roept een nieuwe vrouw in het leven, de goddelijke Hera, die naar believen schept en herschept, en alles voor haar ogen ziet verschijnen waar ze maar aan denkt. Zo creëert ze de ober Boske, met wie ze gelukkig hoopt te worden, al is ze zich ervan bewust dat het sterfelijke 'nu eenmaal nodig was, / omdat er anders geen liefde was / en dan dus geen grond van bestaan'.

'Ahoy, verloren klaagzang, / ahoy, mijn lentelied', schalt het in 'De herademing'. Waarna de dichter, als een ware Gorter, uitbreekt in gejubel over de herboren natuur. Adembenemend hoe alles tintelt en fonkelt, borrelt en prikkelt, zwijmelt en deint. Zweven doet er niets, en het wemelt van trefzekere

Pieter Boskma
FOTO GPD/JOHANNES ABELING

regels en beelden: 'geen wolke aan de lucht, briesje / in de zuidhoek, krokussen die al bij / duizendtallen uit de bodem schoten, / bloeiende narcissen, hier en daar / een eerste, stoer erecterende tulp'.

Wie de 'verse natte grasgeur' weer in zich opsnufft en herinnerd wordt aan de 'vaak gekuste vrouwenmond', die inhaleert opnieuw het volle leven: 'Inmiddels ruik ik

met men kookt op zeven kilometer. / Geen vogeltje vliegt op zonder dat ik het aanschouw. / Ik sta weer op scherp, leg mijn maskers af en trek / mijn antennes uit de dood. En herinner mij dat al.'

Boskma spreekt met vele stemmen en musicceert in meerdere registers: van uitgesproken lyrisch tot ronduit plat en alle-daags. Kwam het zijn 'Doods-

bloei' niet altijd ten goede, hier voegt hij ze samen tot een lied dat springt en sprankelt, en intussen veel te denken geeft. Mocht je in deze diepzinnige en tegelijk vrolijk virtueuze bundel nog een hoogtepunt aan willen wijzen dan kom je terecht bij 'De grote verzoening', het lange slotgedicht waarin Boskma zich verzoent met iedereen en alles. Uiteindelijk verzoent hij zich 'met

het grote feit dat iets / pas werkelijk bestaat / als het benoemd wordt / door een mensenmond, / en met het even grote feit / dat die mond in dit heeal / de enige noemende is'. Wat Hera eerder omschreef als 'het redden van het sterfelijke / in het eeuwige woord van de dichter'. Ze moet de dichter gekend hebben aan wie het glorieus besteed is.
EPIE DAM

Twee ongezadelde paarden

Hans Keilson - Liever Holland dan heimwee
Vertaald door Piet de Moor. Van Gennep, Amsterdam; 263 blz., €19,90

Hans Keilson (1909-2011) kreeg in Nederland, zijn tweede thuisland, pas in 2010 - hij was toen honderd jaar - de literaire eer die hem toekwam. Eer die hem tientallen jaren eerder al was bezworen in Amerika en Duitsland, trouwens. Misschien speelde hem hier parten dat hij te boek stond als psychoanalyticus: hebben we iemand eenmaal gecategoriseerd, dan aanvaarden we slechts met tegenzin dat zijn naam ook onder andere rubrieken een voorname plaats kan innemen. Literator én psychoanalytisch therapeut: met enige zelfspot zegt Keilson dat hij twee ongezadelde paarden bereed.

In 'Liever Holland dan heimwee' heeft vertaler en inleider Piet de Moor een brede keuze uit Keilsons essayistische werk bijeengebracht. De bundel opent met autobiografische essays, waaronder een lofzang op Friesland, geschreven in 1966. Met de uitmuntende figuren Troelstra en Domela Nieuwenhuys, heeft Friesland een belangrijke bijdrage geleverd aan de sociale modernisering van Nederland. Even paradoxaal als aangenaam lijkt het daarmee ook het recht verworven te hebben zijn tijdloosheid te bewaren en landschappelijk te blijven wat en hoe het was, aldus Keilson.

In 'Herinneringen aan Caputh' beschrijft hij zijn jonge jaren in het Duitsland van de jaren twin-

Hans Keilson

ten en dertig. Daaruit deze schokkende gebeurtenis, die ook in andere essays opduikt: nadat hij als scholier een voordracht over

een gedicht van Heine heeft gehouden, vraagt de docent de klas om reacties. Na een pijnlijke stilte staat een kruidenierszoon

op en zegt: 'De klas weigert over dit gedicht te discussiëren. Het bevuilt het eigen nest.' De docent deed niets. Tot zijn eindexamen,

twee jaar later, werd Keilson door de rest van de klas genegeerd: Keilson was een Jood, net als Heine. In 1936 vluchtte hij naar Nederland. Tijdens de bezetting sloot hij zich aan bij het verzet en bood psychotherapeutische hulp aan Joodse kinderen in de onderduik. Na de oorlog behandelde hij kinderen die de vernietigingskampen hadden overleefd. Intussen deed hij psychoanalytisch onderzoek naar antisemitisme, resulterend in essays waarvan er zeven in deze bundel zijn opgenomen.

Keilson bleef in het Duits schrijven en verloor Duitsland en de Duitse literatuur nooit uit het oog: 'sneller dan Moskou leer je Berlijn vanuit Moskou kennen', citeert hij Walter Benjamin. Zijn essays zijn even scherpzinnig als licht van toon. Hij analyseert zonder zich mee te laten voeren door verontwaardiging, zie bijvoorbeeld zijn opmerkingen over de vele (naoorlogse) schendingen van Joodse begraafplaatsen. Uit 1998 is het korte stuk waarmee deze mooie bundel besluit, een welkomstwoord voor de auteurs van een boek over Duitse exil-schrijvers. Keilson speelt met de begrippen binnenland en buitenland geworden, nu hij al 72 jaar in Nederland woont en werkt? Is tegelijkertijd de Duitse taal, die hij behield en waarin hij schrijft, zijn binnenland? Denk hij, net als Heine, 'an Deutschland in der Nacht'? Zijn kinderen geven niet alleen het antwoord, ze zijn het ook.
HANS VAN DER HEUDE